

Norveška pravobraniteljica – prva pravobraniteljica za djecu

Norveška je bila prva zemlja koja je 1981. godine postavila javnu pravobraniteljicu za djecu, nekoliko godina prije Konvencije Ujedinjenih naroda o pravima djeteta. U ovom intervjuu Peter Moss, urednik 'Djece u Europi', razgovara s Maalfrid Grude Flekkøy o tome kako je bilo prva u svijetu preuzeti takvu ulogu.

PM: Kad ste bili imenovani za prvu norvešku pravobraniteljicu za djecu? Što ste prije toga radili i kakva su Vaša iskustva? Kako ste bili izabrani za ovaj posao?

MGF: U Norveškoj je pravobraniteljica za djecu - zvanog 'Barneombud' - prvi put predložio jedan profesor prava 1969. godine. No, ovo je pitanje dobilo na važnosti tijekom Međunarodne godine djeteta 1979., a norveški se Odbor složio da postoji potreba za pravobraniteljom za djecu. U ono smo vrijeme u Norveškoj već imali javne pravobranitelje, primjerice, za potrošače te za ravnopravnost među spolovima. Tako sam ja 1981. godine postala prvom pravobraniteljicom za djecu.

Od rane sam dobi znala da želim raditi s djecom - već u devetoj godini bila sam predvodnica među djevojčicama! Moja je majka bila vodeća dječja psihologinja pa sam mislila da i ja to želim postati. No, u osamnaestoj ili devetnaestoj

godini sam se predomislila pa sam se u Danskoj educirala za odgajateljicu i ovim sam se poslom bavila nekoliko godina poslije povratka u Norvešku. Promatrala sam djecu koja imaju probleme i htjela sam shvatiti zašto su postala takva, pa sam studirala psihologiju i postala dječjom psihologinjom. Pored toga imam troje vlastite djece, a postala sam i lokalnom političarkom. Kad se ukazala potreba za pravobraniteljom za djecu, ja sam imala osobnu i profesionalnu podlogu za ovaj posao.

Mjesto je bilo oglašeno i ja sam se prijavila uz još osamnaest drugih kandidata. Ovu sam dužnost obnašala tijekom dva četverogodišnja mandata, do 1989.

PM: Jesu li se mnogi protivili ovom prijedlogu ili je on naišao na opće odobravanje?

MGF: Bilo je mnogo protivljenja. Norveška se podijelila glede potrebe

za pravobraniteljom za djecu. Svi su se slagali da je potrebno ojačati položaj djece, ali su se mnogi protivili tomu da to čini pravobranitelj. Govorilo se da će za to trebati mnogo novca koji bi se mogao bolje utrošiti. Rečeno je da već postoje institucije za ovaj posao; postojalo je državno vijeće za dobrobit - premda je ono u praksi bilo gotovo na umoru. No, najjači je protuargument bio onaj da će to značiti petljanje u obitelji - argument kojeg sam se naslušala u mnogim zemljama.

Prijedlog je pokrenula socijaldemokratska vlada - a prošao je neposredno prije nego što su socijaldemokrati izgubili izbore te ih je zamijenila vlada desnog krila čije su se stranke protivile prijedlogu.

Konzervativna je stranka, naravno, rekla da će ukinuti ovo mjesto ako oni pobijede na izborima. U vrijeme izbora ja sam tek dva tjedna bila u službi, a nisam imala ni ured ni opremu. Stoga sam odlučila nastaviti raditi, nova stranka na vlasti je, na sreću, ignorirala svoje obećanje, a Parlament je izglasao sredstva tako da smo mogli nastaviti.

PM: Je li protivljenje prestalo?

MGF: Da. No dok sam bila pravobraniteljica, ovo je mjesto postajalo sve više prihvaćeno. Isprva je mišljenje glasača pokazivalo da je većina odraslih protiv pravobranitelja za djecu i Parlament je bio podijeljen. Pri kraju mojeg mandata pravobraniteljice za djecu ovo je mjesto uživalo široku javnu potporu i nitko u Parlamentu nije htio da se ono ukine.

Pri kraju mojeg mandata ovo su mjesto podržavala i mnoga djeca. Više od 80% je znalo što pravobranitelj za djecu može učiniti i htjeli su pravobranitelja. O mojoj su ulozi znali više od odraslih.

I doista smo uspjeli. Ubrzo poslije mojeg imenovanja, pravobranitelja za djecu imenovali su Kostarika i Novi Zeland, a mislim da sada ova pozicija postoji u više od 30 zemalja - pomalo se osjećam kao baka! Da to nije bila dobra ideja, ne bi se toliko proširila.

PM: Kako ste se odlučili kako i što treba raditi? Što ste naučili o provođenju prava djece?

MGF: Kad je 1981. otvoren naš ured, bilo nas je četvero - tajnica, pravnik, sociolog i ja. Kad sam 1989. odstupila, ured je i dalje brojio toliko djelatnika jer proračun nije rastao, a danas ured pravobranitelja za djecu broji, čini mi se, šesnaest ljudi.

Komunikacijska sredstva bila su nam također ograničena - nismo imali internet, nije se moglo besplatno nazvati ured, imali smo samo jedan TV-program. Htjela sam biti pravobraniteljica djece cijele Norveške, a ne samo Osla, zato sam morala izaći iz ureda, posjećivati različita mjesta i govoriti na sastancima te se oglašavati u lokalnim novinama i na radiju. Posjetila sam oko 300 od ukupno 350 općina i regija. Tiskali smo i letke, uključujući one za djecu mlađu od 8 godina. U pravilu sam sama preuzimala razgovore i poštu - pa sam vodila telefonske razgovore s djecom i odgovarala na njihova pisma.

Kad sam počela raditi, mogla sam odlučivati kojim pitanjima treba posvetiti pozornost. Prvo važno pitanje kojim smo se bavili bio je utjecaj televizije i videa na djecu, osobito utjecaj nasilja koje prikazuju - to je bilo razdoblje buma u prodaji videa i povećanja broja televizijskih programa dok se gasio stari državni monopol.

Sljedeće je pitanje bila kampanja protiv tjelesnog kažnjavanja djece. Počela je 1982. i bila je vrlo kontroverzna. Isprva sam mislila da nam nije potrebna nova zakonska regulativa; smatrala sam da to pokrivaju postojeći zakoni, ali se pokazalo da nam je ipak potrebna. Pokrenuli smo javnu raspravu, pripremali donošenje zakona, a parlamentarni je odbor pokrenuo prijedlog za donošenje novog zakona. Konzervativna vlada bila je nesklona nastaviti s donošenjem zakona. Trudila sam se održati ovo pitanje na životu, nastavila sam zanovijetati, pa kad je 1988. izabrana socijaldemokratska vlada, zakon je donesen vrlo brzo. Ova zakonska regulativa, međutim, nije bila osobito djelotvorna, bila je nejasna, a tek odnedavno imamo jasne zakone. Trebalo je proći gotovo 30 godina da dođe do stvarnih promjena!

Pored toga, postojao je problem djece čije obitelji traže azil. I sama sam pet godina bila izbjeglica u SAD-u. Moj djed je bio ministar vanjskih poslova u Norveškoj i mi smo pobjegli 1940. kad su je okupirali nacisti. Potaknula sam ovo pitanje u 80-tim godinama. Dok je Ministarstvo vanjskih poslova pokušavalo azilantske obitelji izbaciti iz

Norveške, ja sam se zalagala za prava njihove djece, primjerice, za pravo na obrazovanje. Nažalost, ovo pitanje još do danas nije riješeno.

Zaprimala sam slučajeve od djece. No, jedno od mojih načela bilo je ohrabriti djecu na korištenje postojećih kanala za podnošenje pritužbi, primjerice, da s njima upoznaju lokalne političare. U većini slučajeva su roditelji pokretali postupak u interesu djece - primjerice, tražili bi bolji smještaj. Ja sam ih ponovno poticala da se koriste redovnim političkim kanalima, a ja bih intervenirala ako ne bi dobili dobar odgovor. Primijetila sam da su djeca mnogo više sklona tome da me ponovno nazovu i kažu što su postigla, daleko više od odraslih.

Zakon mi je branio uplitanje u pojedine slučajeve razvoda braka i skrbništva, ali sam imala zapisnike o istražnim radnjama jer su razvod i skrbništvo važna pitanja za djecu.

PM: S kojim poukama ste otišli? Žalite li za nečim iz vremena dok ste bili pravobraniteljica za djecu?

MGF: Ured pravobranitelja za djecu treba biti i mora nastojati biti neovisan o vladi i političkim strankama. Meni je to od početka bilo jasno. Ja sam bila socijaldemokrat, a vlada je bila konzervativna, zato sam morala paziti da ne budem optužena za stranačku pristranost. Važno je imati dobre odnose sa svim političkim strankama, organizacijama građanskog društva itd.; ja sam, primjerice, razvila vrlo

dobre odnose s udruženjima odgajatelja i učitelja. No, morate izbjegavati stranačku pristranost i pobrinuti se da vaša stajališta budu utemeljena na činjenicama. Također je vrlo važno da budete izvan vlade te o njoj sasvim neovisni. Kao takva mogla sam predmete o kojima se raspravljalo, kao što je tjelesno kažnjavanje djece, održavati unatoč promjenama vlade.

Ne smije biti prikriivanja programa rada. Pritom mislim da svaki predmet koji preuzme pravobranitelj mora biti dokazivo iznimno važan za djecu - ne biste smjeli obrađivati predmete koji ustvari više utječu na odrasle, koristeći se djecom za promicanje skrivenih interesa drugih.

Pravobranitelj za djecu se mora susretati s djecom, mora biti u doticaju s njima i mora postojati za svu djecu. Budući da je Norveška mala zemlja, mogla sam biti u doticaju s djecom cijele zemlje, ali to je u velikim zemljama sigurno teško postići. Ondje bi vjerojatno bili potrebni pokrajinski pravobranitelji.

Naučila sam da je najvažnije podizanje svjesnosti o tome da su djeca ljudska bića s istim statusom kao i odrasli. Ona su drukčija, a nisu manje važna.

PM: Jeste li u vrijeme dok ste bili pravobraniteljica za djecu više radili sa starijom ili s mladom djecom?

MGF: Mnogo smo radili s mladom djecom. Predlagali smo vrtiće za svu djecu. Sociolog u našem uredu govorio je o utjecaju koji na djecu ima promjena strukture obitelji s manje djece. Ured pravobranitelja bio je djeci važan kao mjesto za odnose s ostalom djecom, a također za igranje, osobito stoga što su mjesta na kojima su se djeca prije igrala nestajala zbog prometa. No, postoji još jedan razlog zbog kojeg se treba zalagati se za pravo na pravobranitelja kao opće pravo. Jer to je prilika da se uči demokracija, kako se postaje građaninom - mnogo bolje nego u školama. I kao krajnja svrha ono je također važno kao preventivna mjera da bi se pomoglo djeci u nepovoljnom položaju.

Ja sam se zalagala i za potrebu obrazovanja o roditeljstvu i to od rane dobi, čak od jedanaeste godine. No, u tome nisam uspjela.

PM: Što mislite da se Konvencijom postiglo za djecu? Gdje su njezine granice, što ona ne može učiniti i postići za djecu?

MGF: Prestala sam biti pravobraniteljica za djecu prije nego što je usvojena Konvencija. Nisam sigurna da bi se moj rad mnogo razlikovao da je 1981. bila na snazi. Konvencija je korisna, možete je koristiti da bi potkrijepili argumente, primjerice, tijekom kampanje protiv tjelesnog kažnjavanja djece. No, ona ima svoja ograničenja - ona je samo onoliko važna koliko joj ljudi to dopuštaju. Točno, Konvenciju je ratificirala većina država, ali danas za djecu nije sve u redu, u mnogim se slučajevima nje ne pridržavaju. U Norveškoj se još uvijek zalažemo za prava djece čije obitelji traže azil, mnogo godina nakon što sam pokrenula ovo pitanje. Postoji opasnost da bi postojanje Konvencije moglo navesti ljude na pretpostavku kako je sve odlično.

U Norveškoj je važno da Konvencija ima definiran pravni položaj glavnog instrumenta nadređenog osobnim pravima, koja sva moraju biti u skladu s njezinim postavkama. U Norveškoj pravobranitelj za djecu, zajedno s ostalim organizacijama, priprema

zasebno izvješće za Odbor Ujedinjenih naroda o pravima djeteta koji nadzire provođenje Konvencije; ovo se izvješće podnosi paralelno s Vladinim izvješćem.

PM: Gledajući u budućnost, što mislite kako će se razvijati dječja prava? Kako bi se trebao razvijati položaj pravobranitelja za djecu da bi postao učinkovitiji?

MGF: Jedna je mogućnost postojanje pravobranitelja za djecu za posebna područja, kao što je odgoj i obrazovanje. S druge strane glavni pravobranitelj ima ovlasti prelaziti granice pojedinih područja i to mu daje veću autonomiju.

Ja bih željela da prava djece budu nadređena svim ostalim pravima, što bi svijet učinilo boljim i demokratičnijim. Djeca su naša budućnost i naš najvažniji potencijal. Realno se ipak se suočavamo s toliko mnogo nasilja i predrasuda odraslih, tako da ne vidim kako će se to dogoditi. Ipak pokušavam zadržati optimizam!

